

1. Galagan A.A. Istoriya predprinimatelstva Rossiyskogo. Ot kuptsa do bankira. – M., 1997.
2. Predprinimatelstvo i predprinimateli Rossii: ot istokov do nachala XX veka. – M., 1997.
3. Tugan-Baranovskiy M.I. Russkaia fabrika v proshlom i nastoiashchem. — SPb., 1907.
4. Voltke G.S. Pravo trgovli i promyshlennosti v Rossii v istoricheskom razvitii. – SPb., 1905.
5. Svod zakonov Rossiyskoy imperii. — SPb., 1899. — T. 9.
6. Bohanov A.N. Delovaia elita Rossii. 1914 g. — M., 1994.
7. Shepelev L.E. Tsarizm i burzhuziia vo vtoroy polovine XIX veka. — L., 1981.
8. Statisticheskie materialy k projektu ob izmenenii Polozhennia o gosudarstvennom promyslovom naloge. — SPb., 1909.
9. Pervaia vseobshchaia perepis naselennia Rossiyskoy imperii. Kratkie obshchie svedeniya po imperii. — SPb., 1905.

Осмоловский С.О.

Сословная организация предпринимателей Российской империи в XVIII — XIX столетиях.

Рассматриваются ключевые аспекты развития купеческих гильдий в России, которые создали экономические и социальные предпосылки для объединения предпринимателей в самостоятельный класс. Проанализированы факторы, которые отразили происшедшие изменения в правовом поле Российской империи и противоречивые последствия сословно-корпоративной организации купечества для предпринимательства и деловой инициативы.

Ключевые слова: предприниматель, купец, гильдия, сословно – корпоративная организация.

Osmolovsky S.O.

Class organization of businessmen of the Russian empire in XVIII – XIX centuries.

Key aspects of development of merchant guilds in Russia which have created economic and social preconditions for transformation of businessmen in an independent class are considered. The reasons which have defined these changes in a legal floor of Russian empire and inconsistent consequences of the estate-corporate organization of merchant class for business and the business initiative are analysed.

Keywords: the businessman, a merchant, guild, the estate-corporate organization.

УДК 339.94"18/19"(091)

SEMANYSHYN TETIANA

INTERNATIONAL COOPERATIVE ALLIANCE FROM ITS ORIGINS

The cooperative movement is a powerful social and economic structure that currently includes more than 850 million people on the Earth. This movement appeared in Europe at the turn of XVIII and XIX centuries and continues successfully today. In many countries, the cooperatives occupy the most important place in the agricultural and small industrial production, in the field of marketing, delivery, credits and providing various services. Currently, there is no country in which there would be not any kind of cooperation.

Keywords: International Cooperative Alliance, cooperative movement, First International Cooperative Congress, Union of Friends of Cooperative Production.

International non-governmental organizations play a huge role in the life of modern society. They bring together millions of participants of mass movements. Despite the fact that during the long-term activity the international cooperative movement acted continuously for the benefit of people, improving their lives both economically and socially due to mutual assistance, relatively flexible and effective democratic structures. Thus, the relevance of this topic has been growing increasingly since many people and youth organizations want to improve their lives and activities. This very idea had a decisive influence on the choice of this topic [4].

The cooperative movement is a powerful social and economic structure that currently includes more than 850 million people on the Earth. [1] This movement appeared in Europe at the turn of XVIII and XIX centuries and continues successfully today. In many countries, the cooperatives occupy the most important place in the agricultural and small industrial production, in the field of marketing, delivery, credits and providing various services [17]. Currently, there is no country in which there would be not any kind of cooperation. Therefore, as a result of this movement, over 100 years ago appeared the created on August 1895 International Cooperative Alliance that is an independent non-governmental association which unites a variety of cooperative movements of all over the world.

People always showed an increased interest in cooperative forms of business, ownership and management. This was a huge achievement in the cooperative movement of different countries in the world and the influence used by cooperators in the international world stage was constantly increasing. The positive experience of the cooperative movement in Russia and later in the Soviet Union and countries (including socialist countries) has been widely studied and used throughout the world.

It should be noted that in the developed capitalist countries after the First and the Second World War the cooperative organizations became a particularly important component of working and free peasant movement. Along with progressive political parties and trade unions they participated in the struggle of workers against monopolies, for democracy and social progress. Especially theoretical and practical interest shows the rapid development of cooperation in the countries emancipated from colonial rule. Internationalization of life increases the impact of modern international factors in the development and cooperative activities.

The cooperation appeared and developed in conjunction with working activity of people and is rooted deep into the history of human society. People always felt necessity in cooperation, mutual assistance and joint efforts. However, cooperation as a public form of organization united people in various associations and societies; it could arise only at a certain historical stage of social development. Such cooperation was widespread in the middle of the XIX century, i.e. at the time of rising capitalism when the bourgeoisie, according to Marx, reorganized the world in its own image and likeness due to the capital stock.

The starting point for the emergence of the cooperative movement and cooperatives was monetary relations that are naturally inherent to the capitalism. Due to sale and purchase transactions on the capitalist market cooperatives were able to accumulate the funds necessary for increasing of collective ownership and for issuing dividends to its members-shareholders.

State proclamation of formal bourgeois democratic freedoms, the appearance of free workers-proletarians who were able to create their own associations. "The cooperative factory couldn't develop without the factory system arising from capitalist freedoms of production ..." – wrote Marx.

The emergence of cooperation and its transformation into a mass movement were greatly influenced by the ideas utopian to the socialism which were followed by R. Ouyen, Henri Claude Saint-Simon and Charles Fourier. R. Ouyen is fairly considered to be the ideological inspirers of the cooperative movement in England. Ouyen promulgated "firm communism" and implemented it in practice by organizing their personal funds in the USA and England settlements as industrial communities with residential buildings, public canteens and kindergartens. One such community called New Harmony was established by Ouyen in the USA, Indiana.

In France and other countries, cooperation appeared under the influence of Charles Fourier and F. Byushe. As R. Ouyen, these thinkers dreamed of production associations, combining industrial and agricultural production and production associations of workers [4].

Cooperatives appeared to be unmediated response of workers for the increase of food prices and its massive adulteration. The first consumer society emerged in Scotland. In 1769 twelve weavers in Fenuik organized consumer society which mainly dealt with oatmeal selling. In 1777 consumer societies were founded in Birmingham, Hovan, not far from Glasgow. During the first third of the XIX century the number of consumer societies in the country was about 500, but soon they ceased to exist because of counteraction of the capitalist enterprises, imperfections of cooperative system of farming, inexperience of early cooperators, rightless legal status of cooperatives.

Renewal of the cooperative movement was connected with intensified struggle of workers for their economic and political rights in 1840s. During these very years consumer societies, working production cooperatives and credit cooperatives of craftsmen appear and begin to develop actively almost simultaneously in the UK, France and Germany. In 1844, 28 British weavers from Rochdale decided to open their cooperative store where they could buy goods for cheaper price and of better quality than in private traders. This shop they founded at their own expense due to

small weekly payments. That same year, weavers formed the cooperative called the Society of just Rochdale pioneers [19]. By its nature, it was working consumer cooperative acting on new principles. They do not show the desire of cooperation to fight for the emancipation of workers, for their political and economic rights. This manifested most clearly the petty-bourgeois orientation of cooperatives in England, the imprint of which is preserved throughout the history of its development.

In the same direction developed the cooperative movement in France. One of the first production cooperatives was the society of jewelers and goldsmith founded in the mid of 1830s. Truly cooperative consumer societies, such as United workers, Brotherhood, start existing in France since 1848. However, French authorities banned soon their activities [4].

"For independency of cooperation and workers' associations from the bourgeois state" slogan proclaimed by the working class frightened the bourgeoisie. When the repressions turned out to be resultless, the bourgeoisie used right-wing socialists to fight cooperative movement.

The idea of cooperation control by the bourgeois state had been offered for the first time by French law socialist Louis Blanc. In 1848 French National Assembly appropriated 3 million francs for the organization of associations. In 1885, in the city of Nimes, was held a congress of consumer cooperatives later renamed as the National Federation of Consumer Cooperatives. The Union developed new principles of the cooperative movement which proclaimed the extra-class and non-party nature of any cooperation.

The formation of consumer cooperative movement in Germany was the result of the creation of the Renovation (Erneuerung) consumer and savings association in Chemnitz (today Karl-Marx-Stadt) in 1845. The initiator of the cooperative movement was liberal bourgeois economist and politician Hermann Schulze – Delitzsch who offered the plan of salvation of small manufacturers from their collapse offering them to create among the workers and craftsmen credit institutions. At the same time, Germany became the birthplace of the bourgeois agricultural cooperation, where credit unions, that unite mostly agricultural farms, emerged and became widespread. Credit cooperation in Germany connected with a name of bourgeois liberal Friedrich Wilhelm Raiffeisen, who founded the first credit society in Haddersdorf in 1864 [19]. This form of cooperation began to spread across the country and later in other European countries. Under the influence of Raiffeisen supply and sale goods began to develop along with credit cooperatives.

It should be noted that the management of agricultural cooperatives in Germany from the beginning was in the hands of large landowners, who with the help of credit societies succeeded in turning the German peasantry into their obedient instrument and cheap source of labor force.

In 1862 in Hamburg, Germany appeared housing cooperatives. In 1889 was adopted the law which limited the liability of members of cooperatives and gave an impetus to the development of all types of cooperation in Germany. By the end of the XIX century consumer cooperatives were united by Central Union – Cooperative wholesale society. Agricultural cooperatives united under Magnate Union of agricultural societies; unions and housing cooperative organizations of Germany. Thanks to organization and economic relationships the cooperation gained wide acceptance in Germany.

1860 at the congress of English Cooperative Union British cooperators formed the International Committee of International Cooperative Centre. Later, cooperators of England and France in the days of World Industry in Paris in 1867 decided to convene the First International Cooperative Congress. However, the government of Napoleon III banned the convening of the Congress.

In 1889 Vansyart Neil, Secretary General of British Cooperative Union, Christian Socialist, has created an initiative of the Committee for the International Union of Friends of Cooperative Production. The committee appealed to the cooperative unions of other countries to establish the International cooperative center with a headquarter in London.

William Neal and his supporters aimed to create such International Cooperative Association that would promote primarily organization of production cooperatives in all countries.

...
In 1892 in London the International conference of cooperative production initiators took place. The participants considered and approved the draft statute of the future International Cooperative Union and decided to convene its First Congress in 1893. The conference created a special temporary Committee of preparatory work. Due to a joint initiative of the temporary Committee and Cooperative Union of Great Britain the First Constituent International Cooperative Congress was convened on August 19, 1895 in London. The Congress was attended by 207 representatives of various cooperative organizations from Australia, Austria-Hungary, England, Belgium, Holland, Denmark, Italy, Serbia, USA, France, Switzerland, as well as observers from a number of countries, particularly from Russia, Germany, Argentina and India. The Congress decided to create International Cooperative Alliance (ICA). Moreover, the name ICA was given by Pierre Beluz, a simple worker, founder of the Credit Work cooperative.

The agenda of the Congress included the issue of ICA structuring.

The intentions of the British cooperators were confirmed by their practical steps in international cooperative trade development. In a few months after the finishing of the First Congress they organized the London exhibition of good samples that were sold by cooperative organizations of England, France, Italy, Denmark and other countries. In 1895 the cooperative movement of different countries united about 1.000.000 participants [3].

The aim of ICA was to promote the participation of workers in the profits of entrepreneurs in order to reconcile the conflicting interests of labor and capital. The creation of the International Cooperative Centre meant that the cooperative movement, that in 1895 united about two million members, announced itself as a factor of international importance.

ICA became the core of trade and international relations, where the majority of workers could satisfy their interests. Thus, the cooperation not only gave an impetus to the development of monetary relations between the countries but also brought them to a new level, where the relationships were taken into account in a whole both in the production and sale of agricultural products.

1. *Бааде Фриц*. Соревнование к 2000 году. Наше будущее: рай на земле или самоуничтожение человечества / Ф. Бааде. – М., 1962. – 259 с.
2. *Багранов Л.* Зеленая революция: свет и тени. — «Мировая экономика и международные отношения» / Л. Багранов. – М., 1972. – 155 с.
3. *Белоус Т.* Международные монополии и некоторые аспекты их деятельности.— «Мировая экономика и международные отношения» / Т. Белоус. – М., 1975.
4. *Беркович Ю.* Международный день кооперации и задачи советской торговли / Беркович Ю. – М., 1933. – 24 с.
5. *Бланк Г.Я., Кондратов В.П., Крамаровский Я.С.* Международное кооперативное движение / Бланк Г.Я. - М., 1965. – 235 с.
6. *Борисов Б.* Кооперативная хрестоматия. Пособие по истории и теории кооперативного движения в капиталистических и советских странах / Борисов Б. – М., 1928 – 376 с.
7. *Брагин Е.* Роль государства в социально-экономическом развитии освободившихся стран / Брагин Е. – М., 1974. – 124 с.
8. *Вахитов К.И.* Кооперация: Теория, история, практика: Избр. изречения, факты, материалы, комментарии / К.И. Вахитов. – М., 2004. – 556 с.
9. *Бабенко С.Г., Галюк В.Г., Гелей С.Д.* История кооперативного руху / С.Г. Бабенко, В.Г. Галюк, С.Д. Гелей. – Л., 1995. – 412 с.
10. *Гарди Д.К.* Различие между английским и континентальным рабочим движением / Гарди Д.К. – Одесса, 1905. – 8 с.
11. *Гейкинг А.* Англия, ее государственный общественный и экономический строй / Гейкинг А. – М., 1909. – 688 с.
12. *Герценштейн Т.* Великий кооператор (Джордж Джекоб Холиоук) / Герценштейн Т. – М., 1918. – 30 с.
13. *Глушков В.П.* Корпорации, государство, экономика / Глушков В.П. – М., 1972. – 415 с.
14. *Глушков В.П.* Міжнародний кооперативний союз / Глушков В.П. – Х., 1929. – 110 с.
15. *Журба М.А.* Селянська кооперація радянської України і Міжнародний кооперативний альянс (20-ті рр. ХХ ст.) / М.А. Журба // Український історичний журнал. – К., 2001. – С. 61-74.
16. *Кертман Л.С.* Борьба течений в английском рабочем и социалистическом движении в конце XIX — начале XX вв. / Кертман Л.С. – Л., 1962. – 112 с.
17. *Коваль Ф.І.* Храпливий – подвижник кооперативної ідеї національного державотворення / Ф.І. Коваль. – Л., 2000. – 92 с.

18. *Коваль Ф.И.* Кооперация – феномен национально-духовного возрождения Украины / Ф.И. Коваль. – Л., 2006. – 66 с.
19. *Крашенинников А.И.* Международный кооперативный альянс / Крашенинников А.И. — М., 1980. — 223 с.
20. *Крашенинников А.И., Морозов А.М.* Международный кооперативный альянс / Крашенинников А.И. Морозов А.М. — М., 1977. — 198 с.
21. Международная конференция труда. Сессия (190; 2002; Женева). [Доклады]. – Женева: МБТ, 2001. ISSN 0251-3730. Докл. 4 (2В): Содействие развитию кооперативов. – Женева: МБТ, 2002. – 9 с.
22. Международная конференция труда. Сессия (90; 2002; Женева). (Доклады). – Женева: МБТ, 2001. ISSN 0251-3730. Докл. 4 (1): Содействие развитию кооперативов. – Женева: МБТ, 2001. – 88 с.
23. Международная конференция труда. Сессия (89; 2001; Женева). [Доклады]. – Женева: МБТ, 2000. ISSN 0251-3730; Докл. V (2): Содействие развитию кооперативов. – 1-е изд. – Женева: МБТ, 2001. – VII, 188 с.
24. *Пеппин Т.* Страна рабочих клубов. / Пеппин Т. – М., 1901. – 124 с.
25. *Петрушов А.* Аграрный вопрос в развитых капиталистических странах / Петрушов А. – К., 1973. – 23 с.
26. *Подєбради Ч.С.* Кооперативний альманах / Подєбради Ч.С. – Р., 1923. – 56 с.
27. Пономарев Б. Н. Международное рабочее движение. / Пономарев Б. Н. - М., 1976. – 96 с.
28. *Гелей С.Д.* та ін. Історія кооперативного руху та споживчої кооперації: Програ. плани семінарів, метод. реком. та завдання для самост. роботи студ. / С.Д. Гелей та ін. – Л., 2003. – 35 с.
29. *Туган-Барановский.* Социальные основы кооперации / Туган-Барановский. – М., 1916. – 521 с.
30. *Хвостов Б.Н.* Социально-экономическая сущность кооперативного движения и кооперации при капитализме / Хвостов Б.Н. – М., 1975. – 152 с.
31. *Целларіус В.* Кооперация і боротьба за соціалізм / Целларіус В. – Х., 1925. – 128 с.
32. *Шапошников В.С.* Общественность и разрядка / Шапошников В. С. – Х., 1977. – 336 с.
33. *Щербакова В.В.* Совершенствование управления в потребительской кооперации на основе принципов международного кооперативного альянса / В.В. Щербакова, Л.В. Усатова, О.Б. Харитонова. – Белгород, 2001. – 192 с.

References

1. *Baade Frits.* Sorevnovanie k 2000 godu. Nashe budushchee: ray na zemle ili samounichtozhenie chelovechestva / F. Baade. – М., 1962. – 259 s.
2. *Bagranov L.* Zelenaia revoliutsiia: svet i teni. — «Mirovaia ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniia» / L. Bagranov. – М., 1972. – 155 s.
3. *Belous T.* Mezhdunarodnye monopolii i nekotorye aspekty ikh deiatelnosti.— «Mirovaia ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniia» / T. Belous. – М., 1975.
4. *Berkovich Yu.* Mezhdunarodnyy den kooperatsii i zadachi sovetskoy trgovli / Berkovich Yu. – М., 1933. – 24 s.
5. *Blank G.Ya., Kondratov V.P., Kramarovskiy Ya.S.* Mezhdunarodnoe kooperativnoe dvizhenie / Blank G.Ya. – М., 1965. – 235 s.
6. *Borisov B.* Kooperativnaia hrestomatiia. Posobie po istorii i teorii kooperativnogo dvizheniia v kapitalisticheskikh i sovetskikh stranakh / Borisov B. – М., 1928 – 376 s.
7. *Bragin E.* Rol gosudarstva v sotsialno-ekonomicheskom razvitiі osvobodivshikhsia stran / Bragin E. – М., 1974. – 124 s.
8. *Vakhitov K.I.* Kooperatsiia: Teoriia, istoriia, praktika: Izbr. izrecheniia, fakty, materialy, kommentarii / K.I. Vakhitov. – М., 2004. – 556 s.
9. *Babenko S.H., Haliuk V.H., Gelei S.D.* Istoriia kooperativnogo rukhu / S.H. Babenko, V.H. Haliuk, S.D. Helei. – Л., 1995. – 412 s.
10. *Gardi D.K.* Razlichie mezhdru angliyskim i kontinentalnym rabochim dvizheniem / Gardi D.K. – Odessa, 1905. – 8 s.
11. *Geyking A.* Angliia, eye gosudarstvennyu obshchestvennyu i ekonomicheskii stroy / Geyking A. – М., 1909. – 688 s.
12. *Gertsenshteyn T.* Velikiy kooperator (Dzhordzh Dzhekob Holiok) / Gertsenshteyn T. – М., 1918. - 30 s.
13. *Glushkov V.P.* Korporatsii, gosudarstvo, ekonomika / Glushkov V.P. – М., 1972. – 415 s.
14. *Hlushkov V.P.* Mizhnarodnyj kooperativnyi soiuz / Hlushkov V.P. – Kh., 1929. – 110 s.
15. *Zhurba M.A.* Selianska kooperatsiia radianskoi Ukrainy i Mizhnarodnyi kooperativnyi alians (20-ti rr. XX st.) / M.A. Zhurba // Ukrainkii istorichnyi zhurnal. – К., 2001. – S. 61-74.
16. *Kertman L.E.* Borba techenii v angliyskom rabochem i sotsialisticheskom dvizhenii v kontse XIX — nachale XX vv. / Kertman L.E. – Л., 1962. – 112 s.
17. *Koval F.I.* Khraplyvyi – podvyzhyk kooperativnoi idei natsionalnogo derzhavotvorennya / F.I. Koval. – Л., 2000. – 92 s.
18. *Koval F.I.* Kooperatsiia – fenomen natsionalno-dukhovnogo vidrodzhennia Ukrainy / F.I. Koval. – Л., 2006. – 66 s.

19. *Krasheninnikov A.I. Mezhdunarodnyu kooperativnyu alians / Krasheninnikov A.I. - M., 1980. - 223 s.*
20. *Krasheninnikov A.I., Morozov A.M. Mezhdunarodnyu kooperativnyu alians / Krasheninnikov A.I. Morozov A.M. — M., 1977. — 198 s.*
21. *Mezhdunarodnaia konferentsiia truda. Sessii (190; 2002; Zheneva). [Doklady]. — Zheneva: MBT, 2001. ISSN 0251-3730. Dokl. 4 (2V): Sodeystvie razvitiuu kooperativov. — Zheneva: MBT, 2002. — 9 s.*
22. *Mezhdunarodnaia konferentsiia truda. Sessii (90; 2002; Zheneva). (Doklady). — Zheneva: MBT, 2001. ISSN 0251-3730. Dokl. 4 (1): Sodeystvie razvitiuu kooperativov. — Zheneva: MBT, 2001. — 88 s.*
23. *Mezhdunarodnaia konferentsiia truda. Sessii (89; 2001; Zheneva). [Doklady]. — Zheneva: MBT, 2000. ISSN 0251-3730; Dokl. V (2): Sodeystvie razvitiuu kooperativov. — 1-e izd. — Zheneva: MBT, 2001. — VII, 188 s.*
24. *Peppin T. Strana rabochikh klubov / Peppin T. — M., 1901. — 124 s.*
25. *Petrushov A. Agrarny vopros v razvitykh kapitalisticheskikh stranakh / Petrushov A. — K., 1973. - 23 s.*
26. *Podebrady Ch.S. Kooperativnyi almanakh / Podebrady Ch.S. — R., 1923. — 56 s.*
27. *Ponomarev B.N. Mezhdunarodnoe rabochee dvizhenie / Ponomarev B. N. — M., 1976. — 96 s.*
28. *Helei S.D. ta in. Istoriia kooperativnogo rukhu ta spozhivchoi kooperatsii: Progr. plany seminariv, metod. rekom. ta zavdannia dlia samost. roboty stud. / S.D. Helei ta in. — L., 2003. — 35 s.*
29. *Tugan-Baranovskiy. Sotsialnye osnovy kooperatsii / Tugan-Baranovskiy. — M., 1916. — 521 s.*
30. *Hvostov B.N. Sotsialno-ekonomicheskaiia sushchnost kooperativnogo dvizheniia i kooperatsii pri kapitalizme / Hvostov B.N. — M., 1975. — 152 s.*
31. *Tsellarius V. Kooperatsiia i borotba za sotsializm / Tsellarius V. — Kh., 1925. — 128 s.*
32. *Shaposhnikov V.S. Obshchestvennost i razriadka / Shaposhnikov V. S. — Kh., 1977. — 336 s.*
33. *Shcherbakova V.V. Sovershenstvovanie upravleniia v potrebitelskoy kooperatsii na osnove printsipov mezhdunarodnogo kooperativnogo aliansa / B.B. Shcherbakova, L.V. Usatova, O.B. Haritonova. — Belgorod, 2001. — 192 s.*

Семанишин Т.С.

Исторические обстоятельства образования Международного кооперативного альянса.

Кооперативное движение является мощной социально-экономической структурой, которая в настоящее время включает в себя более 850 миллионов человек на Земле. Это движение появилось в Европе на рубеже XVIII и XIX веков и продолжает успешно существовать сегодня. Во многих странах кооперативы играют важную роль в сельскохозяйственном и мелком промышленном производстве, в области маркетинга, логистики, кредита и предоставления различных услуг. В настоящее время нет ни одной страны, в которой бы не функционировали те или иные виды кооперации.

Ключевые слова: *Международный кооперативный альянс, кооперативное движение, Первый Международный кооперативный конгресс, Союз друзей кооперативного производства.*

Семанишин Т.С.

Історичні обставини створення Міжнародного кооперативного альянсу.

Кооперативний рух є могутньою соціально-економічною структурою, який об'єднує в собі більш ніж 850 мільйонів осіб на землі. Цей рух виник в Європі на рубежі XVIII і XIX століть і продовжує успішно діяти і сьогодні. В багатьох країнах кооперативи відіграють важливу роль в сільсько-господарському і дрібному промисловому виробництві, в сфері маркетингу, логістики, кредиту і надання різноманітних послуг. Нині немає такої країни, у якій не функціонували б ті чи інші види кооперації.

Ключові слова: *Міжнародний кооперативний альянс, кооперативний рух, Перший Міжнародний кооперативний конгрес, Спілька друзів кооперативного виробництва.*

УДК 94(477)«18»

С.І. ДЕГТЯРЬОВ

**СОЦІАЛЬНИЙ СКЛАД ПЕДАГОГІЧНОГО ЧИНОВНИЦТВА НА
УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.**

Стаття присвячена специфічній складовій бюрократичного апарату Російської імперії – педагогічним чиновникам. Досліджується питання соціального походження службовців цієї категорії на українських землях першої половини ХІХ ст. Виявлено регіональні особливості комплектування освітніх установ чиновниками у правобережних, лівобережних і південних українських губернях. Зроблено спробу визначити співвідношення кількості представників різних соціальних груп на викладацькій службі.

Ключові слова: *чиновництво, бюрократія, стан, викладач, педагогічний.*

На сучасному етапі державотворення українське суспільство зацікавлене в ефективно організованому бюрократичному апараті, який би здійснював зв'язок між ним і державою, виконував приписи уряду у межах чинних законів та на принципах демократизму тощо. Досягти цього, на нашу думку, можна, враховуючи досвід функціонування чиновницького

апарату Російської імперії другої половини XVIII – початку XX ст. (чиновництво вказаного періоду мало цілу низку спільних рис з сучасним). Таким чином, проблема бюрократії в історичній науці є актуальною.

Окреслена тематика стала популярною у середовищі вчених – істориків і правників ще у XIX – на початку XX ст. Російське імперське чиновництво ставало предметом вивчення таких відомих науковців, як О. Градовський, В. Івановський, І. Катаєв, Н. Лазаревський та ін. [4; 11; 12; 13]. У радянський період темі бюрократії приділялося менше уваги з ідеологічних причин. І до найбільш ґрунтовних праць цього періоду можна віднести дослідження П. Зайончковського, С. Троїцького [10; 19]. З 1990-х років до цієї теми інтерес значно зріс і до неї звернулися здебільшого дослідники з Росії й України, серед яких М. Бармак, В. Володько, О. Морякова, Л. Писарькова, та багато інших [1; 3; 15; 16].

Специфічною складовою російського імперського чиновництва були службовці закладів освіти. Деякий час питання про визнання їх чиновниками було навіть певною мірою дискусійним. Як наслідок, досліджуючи бюрократичний апарат Російської імперії, вчені вкрай рідко зупинялися на даній категорії державних службовців. Виключення становлять лише праці Ю. Діссон, В. Морозової, О. Сердюцької, В. Слотіна, Н. Фірсової [9; 14; 17; 18; 20].

Вивчаючи чиновництво відомства народної освіти, слід приділити увагу таким важливим складовим цієї проблеми, як місце т.зв. училищного чиновництва у системі бюрократичного апарату Російської імперії; соціальне походження і статус службовців закладів освіти; їхній освітній і професійний рівень; службові функції та повноваження; види службових заохочень, що застосовувалися в освітній галузі тощо.

Педагогічне чиновництво Російської імперії у XIX ст. – це соціально-професійна група, неоднорідна за становим походженням, віком, освітнім рівнем, що забезпечувала функціонування системи народної освіти шляхом духовного виробництва та